سرای من

پژوهش و نگارش: صغری بهرامی
فاطمه بهرامی، محمدحسین بهروزی

انتشارات اندیشه زرین
۱۳۸۹

www.ketab.ir

سرشناسه: بهرامی، صغری، ۱۳۴۸-
عنوان و نام پدیدآور: سرای من / مؤلفین صغری بهرامی، فاطمه بهرامی، محمدحسین بهروزی
مشخصات نشر: قزوین: اندیشه زرین، ۱۳۸۹.
مشخصات ظاهری: ۲۵۲ص.: جدول
شابک: ۳۵۰۰۰ ریال: ۲-۵۳-۵۵۱۹-۶۰۰ ۹۷۸
وضعیت فهرست نویسی: فیپا
موضوع: اردبیلک
شناسه افزوده: بهرامی، فاطمه
شناسه افزوده: بهروزی، محمدحسین، ۱۳۴۸-
رده‌بندی کنگره: ۱۳۸۸ ۹ ب ۴ ر ۲۰۷۳ DSR
رده‌بندی دیویی: ۹۵۵/۳۶۲۲
شماره کتابشناسی ملی: ۱۸۶۰۲۸۴

انتشارات
اندیشه زرین

تهران- صادقیه- بلوار فردوس- خیابان ولیعصر- خیابان ششم- پلاک ۸- تلفن:۴۴۰۸۲۵۶۹ - همراه : ۰۹۱۹۲۸۵۹۵۵۰
قزوین - خیابان خیام بین چهار راه خیام و عدل - پلاک ۲۰۱ - تلفن: ۳۳۶۲۸۶۹ -همراه: ۰۹۱۲۵۸۲۸۰۳۸

سرای من

پژوهش و نگارش: صغری بهرامی، فاطمه بهرامی، محمدحسین بهروزی

نوبت چاپ: اول — ۱۳۸۹

قیمت: ۳۵۰۰ تومان

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

لیتوگرافی، چاپ: سعیدی

شابک: ۲-۵۳-۵۵۱۹-۶۰۰-۹۷۸

www.ketab.ir

فهرست

عنوان	صفحه
پیشگفتار	۱
فصل اوّل ـ جغرافیا و تاریخ	
موقعیت تاریخی و جغرافیایی شهر قزوین	۶
۱-۱الف ـ شناسایی محیط جغرافیایی	۷
۱-۱-۱هویت روستا (وجه تسمیه و پیشینه)	۷
۱-۱-۲موقعیت جغرافیایی	۸
۱-۱-۳ناهمواری‌ها	۸
۱-۱-۴آب و هوا	۹
۱-۱-۵رودها و منابع آب روستا	۱۰
۱-۱-۶جنس خاک(طبقه‌بندی خاک از لحاظ درجه‌ی حاصل‌خیزی،فرسایش و عوامل آن)	۱۲

www.ketab.ir

۱-۱-۷پوشش گیاهی ۱۳
۱-۱-۸ جانوران بومی ۲۹
۲-۱ب ـ تاریخچه‌ی روستا ۲۹
۱-۲-۱نام روستا ۲۹
۱-۲-۲قدمت تاریخی روستا بر اساس اسناد و مدارک ۲۹
۱-۲-۳گذشته روستا بر اساس گفته‌های مردم ۳۱
۱-۲-۴اماکن و بناهای تاریخی ۳۲
۱-۲-۵حوادث و وقایع تاریخی ۳۲
فصل دوم ـ سیمای روستا
۲-۱نقشه‌ی روستا ۳۶
۲-۲ توزیع مراکز مسکونی در برابر مزارع و اماکن عمومی (شکل سکونت متمرکز، پراکنده و غیره) ۳۸
۲-۳ محل اماکن عمومی ۳۸
۲-۴ مزارع روستا ۴۱
۲-۵ مشخصات محله‌های روستا ۴۶
۲-۶ راه‌های ارتباطی ۴۶
۲-۷ مسکن و تسهیلات زندگی ۴۶
۲-۸ اجرای طرح هادی در روستا ۴۸

www.ketab.ir

فصل سوم ـ جمعیت‌شناسی روستا

۳-۱ الف ـ ساختار جمعیت ۵۶

۳-۱-۱ جمعیت و ترکیب آن ۵۶

۳-۱-۲ ترکیب سنی ۵۶

۳-۱-۳ ترکیب جنسی ۵۷

۳-۱-۴خانوار ۵۷

۳-۱-۵ ترکیب شغلی ۵۷

۳-۱-۶ ترکیب تحصیلی ۵۷

۳-۱-۷ ترکیب قومی ۵۸

۳-۱-۸ شجره‌نامه‌ی مردم روستا ۶۰

۳-۱-۹ بزرگان، سخن سرایان اردبیلک ۶۹

۳-۲ ب ـ حرکات جمعیت ۷۹

۳-۲-۱ ازدواج ۷۹

۳-۲-۲ طلاق ۷۹

۳-۲-۳ زاد و ولد ۷۹

۳-۲-۴ مرگ و میر ۷۹

۳-۲-۵ مهاجرت‌ها ۸۰

۳-۲-۶ تحرک مکانی و جغرافیایی جمعیت ۸۱

www.ketab.ir

۳-۳ ج ـ ساختار اجتماعی روستا ۸۲

۳-۳-۱ گروه‌ها و قشرهای اجتماعی ۸۲

۳-۳-۲ روابط گروه‌ها و قشرهای اجتماعی (افقی و عمودی) ۸۳

فصل چهارم ـ زمین‌داری و تحول آن

۴-۱ تاریخچه‌ی مالکیت روستا ۸۶

۴-۲ وضع مالکیت روستا قبل از اصلاحات ارضی ۸۷

۴-۳ نظام ارباب و رعیت ۸۷

۴-۴ بررسی آرا و عقاید روستاییان درباره‌ی چگونگی اصلاحات ارضی ۸۸

فصل پنجم ـ نهادهای اجتماعی

۵-۱ الف ـ خانواده ۹۰

۵-۱-۱ اشکال خانواده (زن و شوهری، پدری توسعه‌یافته و...) ۹۰

۵-۱-۲ خانواده و رابطه‌ی آن با تولید و درآمد ۹۰

۵-۱-۳ موقعیت افراد در خانواده (مرد، زن، پسر و دختر) ۹۱

۵-۱-۴ روابط همسایگان ۹۱

۵-۲ ب ـ تعلیم و تربیت (سنتی ، جدید) ۹۲

۵-۲-۱ تعلیم و تربیت در خانواده ۹۲

۵-۲-۲ تعلیم و تربیت در مدرسه و جامعه ۹۲

www.ketab.ir

۵-۲-۳ تمایل به تحصیل فرزندان ۹۳
۵-۲-۴ آرزوهای روستاییان نسبت به آینده فرزندان ۹۳
۵-۳ ج ـ مذهب ۹۳
۵-۳-۱ مسجد ۹۳
۵-۳-۲ چگونگی رفت و آمد مردم به مسجد و شرکت در مراسم مذهبی ۹۳
۵-۳-۳ رفتن به زیارت ۹۴
۵-۴ د ـ تفریحات و سرگرمی‌ها ۹۴
۵-۴-۱ سرگرمی‌های کودکان (پسر، دختر ، انواع بازی‌ها) ۹۵
۵-۴-۲ سرگرمی‌های مردان و زنان (جوانان ، سالمندان) ۹۹
۵-۴-۳ فضای تفریح و فراغت (قهوه‌خانه، باغ‌ها، کوچه‌ها، میدان‌ها، کنار چشمه، رودخانه، مسافرت به شهر و زیارت) ۱۰۱
۵-۴-۴ تفریحات سالم و ناسالم ۱۰۲
۵-۵ هـ ـ ساختار قدرت در روستا (نحوه‌ی اداره‌ی روستا و گروه های ذی نفوذ) ۱۰۲

فصل ششم ـ ساختار اقتصادی روستا

۶-۱ الف ـ تولیدات ۱۰۶
۶-۱-۱ زراعت ۱۰۶
۶-۱-۲ باغداری ۱۰۶
۶-۱-۳ دامداری ۱۰۷

www.ketab.ir

۶-۱-۴ طیور ۱۰۸
۶-۱-۵-صیفی‌جات ۱۰۸
۶-۱-۶ علوفه ۱۰۸
۶-۱-۷ ابزار و ادوات کشاورزی ۱۰۸
۶-۱-۸ اصطلاحات کشاورزی ۱۱۰
۶-۱-۹ صنایع دستی ۱۱۱
۶-۲ ب ـ عوامل تولید ۱۱۱
۶-۲-۱ زمین (زمین زیرکشت، آیش، چگونگی تقسیم زمین) ۱۱۱
۶-۲-۲ آب و آبیاری (نحوه‌ی توزیع آب و مشکلات مربوط به توزیع آب) ۱۱۱
۶-۲-۳ تقویم زراعی ۱۱۲
۶-۲-۴ واحد اندازه‌گیری ۱۱۲
۶-۲-۵ نیروی انسانی ۱۱۳
۶-۲-۶ کار و حرفه زنان ۱۱۳
۶-۳ ج ـ شیوه‌ی مبادلات (چگونگی خرید و فروش محصول، چگونگی حمل و نقل محصولات) ۱۱۴
۶-۳-۱- د ـ اعتبارات و بدهی ۱۱۴
فصل هفتم ـ فولکلور زراعی و فرهنگ و زبان

www.ketab.ir

۱-۷ الف- آداب و رسوم و معتقدات مربوط به مراحل تولیدات زراعی (کاشت، داشت، برداشت) ۱۱۸
۱-۱-۷ اشعار و آوازها ۱۱۹
۲-۷ ب ـ فرهنگ و زبان اردبیلک ۱۲۳
۱-۲-۷ مراسم‌ها (ازدواج، مراسم عاشورا ، مرگ افراد و ...) ۱۲۹
۲-۲-۷ آیین‌های کهن ۱۲۹
۳-۲-۷ اعتقادات و باورها ۱۳۲
۴-۲-۷ ضرب‌المثل‌ها ۱۴۵
۵-۲-۷ اصطلاحات، کنایات، تشبیهات ۱۵۶
۶-۲-۷ افسانه‌های محلی ۱۵۷
۷-۲-۷ لباس و پوشش ۱۶۸
۸-۲-۷ خوراک و غذا ۱۶۹
۹-۲-۷ بیماری‌ها و درمان آن‌ها به روش سنتی ۱۷۳
۱۰-۲-۷ اسامی ۱۷۷
۱۱-۲-۷ زبان ۱۷۸
فصل هشتم ـ سازمان‌ها و تأسیسات ده
۱-۸ شورای اسلامی روستا ۲۱۲
۲-۸ خانه بهداشت ۲۱۲
۳-۸ واحدهای تجاری ۲۱۲
۴-۸ مدرسه ۲۱۳
۵-۸ آسیاب ۲۱۳

www.ketab.ir

فصل نهم ـ روانشناسی اجتماعی

۹-۱ ارزش‌های اجتماعی ۲۱۶

۹-۲ تعاون و همکاری ۲۱۶

۹-۳ ستیزگی و رقابت ۲۱۷

فصل دهم

۱۰-۱ عکس ۲۲۱

۱۰-۲ نقشه ۲۳۵

www.ketab.ir

یادداشت:

در سال ۱۳۷۰ در کلاس زبان‌شناسی استاد، در خصوص زبان و ویژگی‌های آن سخن می‌گفت ومن سراپا گوش، به ناگاه به فکر زبان مادری خود افتادم، زبانی که تا حدودی با آن آشنا هستم چه زبانی است؟ و از کجا آمده و چه ویژگی‌هایی دارد؟

از همان لحظه سعی کردم پاسخ‌هایی برای خود بیابم، شروع به پرس و جو از پدر و مادر و بزرگان نموده و هریک چیزی گفتند، یکی گفت: زبان ما الموتی است، دیگری آن را تاتی می‌دانست و افراد دیگر آن را زبانی مختص به این مردم می‌دانستند که با زبان‌های همجوار خود که (گرکین —ترکی، الولک – تاتی، نجم‌آباد و اکبرآباد و حسن‌آباد – کردی) سنخیتی ندارد و آن را برگرفته از زبان سیزوار به سبب مهاجرت افرادی به این روستا می‌دانستند، به هر حال به نتیجه‌ی قطعی نرسیدم بنابراین کار را با یادداشت‌برداری از ضرب‌المثل‌ها، عبارات، کنایه‌ها و تاریخچه‌ی آن ادامه دادم و این کار به دلیل مشغله‌ی کاری زیاد به کندی انجام می‌گرفت در سال ۸۲ در پی تأسیس کتابخانه در روستا، با همکاری خانم فاطمه بهرامی (مروج روستا) با تشکیل گروه‌های تحقیق از جوانان و نوجوانان در روستا، این کار سرعت بیشتری یافت که علاوه بر شناخت زبان روستا، جنبه‌ی جامع‌تری به خود گرفت و اکنون این مجموعه با سعی و تلاش فراوان و پیگیری‌های مداوم و پرس و جوهای گسترده از بزرگان روستا به حمد و لطف الهی به پایان رسید تا اثری ماندگار برای نسل‌های آینده‌ی این مرز و بوم باشد تا گذشته و آداب و رسوم، زندگی پر از صفا و ساده این مردم بر ورق روزگار باقی بماند و گذشته‌ی دور آن نیز از یادها نرود.

www.ketab.ir

در ادامه ذکر چند نکته لازم و ضروری به نظر می‌رسد:

۱. در خصوص فهرست‌نویسی سعی گردیده از روش مونوگرافی جدید که در کتاب جامعه‌شناسی دکتر علی اکبر نیک خلق آمده با ایجاد تغییراتی استفاده گردد و علاوه بر آن بحث زبان‌شناسی نیز به صورت گسترده‌تری بیان گردیده است.

۲. در حدود ۹۵٪ مطالب این مجموعه به صورت شنیداری می‌باشد و مطالب مکتوب که در کتاب‌ها آمده باشد بسیار کم می‌باشد، بنابراین سعی شده تا حد امکان از مشهورترین اقوال که اکثریت بزرگان روستا بر آن توافق دارند، استفاده گردد.

۳. هر مطلبی که نوشته می‌شود خالی از نقص و عیب نمی‌باشد، قطعاً این کتاب نیز از این بحث مبرّا نیست، هر نظر و پیشنهادی می‌تواند در رفع نواقص مؤثر باشد و سیر تکامل را سرعت بخشد ما نیز از هر نظر و پیشنهادی استقبال می‌نماییم و انشاالله ... در چاپ‌های بعدی نواقص را برطرف می‌نماییم.

در پایان از تمام افرادی که در این مسیر طولانی یاریگر و استاد و راهنمای ما بودند از جمله: استاد گرانقدر آقای سامانی، آقای اسدی، خانم رحیمه افلاطونی و تمام زنان و مردان خوب روستا که صمیمانه با ما همراه بودند، تشکر می‌نمایم و برای آنانی که اکنون رهسپار دیار باقی گشته‌اند و ما را با اطلاعات ذی قیمت خویش در زمان حیات یاری دادند همچون بخشعلی افلاطونی، علی حسین افلاطونی، گلچمن افلاطونی، اکابر بهرامی و ماه پیکر افلاطونی از باری تعالی طلب مغفرت و رحمت می‌نمایم.

صغری بهرامی

۱۳۸۹

www.ketab.ir

پیش‌گفتار

هزاران سال از عمر بشر بر روی کره‌ی خاکی می‌گذرد و انسان‌ها تنها در همان اوایل زندگی به تنهایی زندگی کرده‌اند. انسان همیشه گرایش به زندگی گروهی داشته است و این گرایشی برخاسته از فطرت اوست که موجب به وجود آمدن اجتماعات بزرگ و کوچک بسیاری گردیده، ایل ، طایفه، روستا و شهر را به وجود آورده و به همراه هر اجتماعی آداب و رسوم متعلق به آن اجتماع نیز رواج یافته است که برای مردم آن اجتماع محترم بوده و همیشه در حفظ و حراست از آن همت به خرج داده‌اند و همین آداب و رسوم بخشی از تاریخ جامعه را تشکیل می‌دهد که به صورت جریانی سینه به سینه گشته و هر لحظه صیقل خورده و جلا یافته تا به این عصر و زمان به عنوان یادگار و میراث ارزشمند رسیده است.[1]

جامعه‌ی روستایی یکی از بهترین محیط‌هایی است که تاکنون این آداب و رسوم را حفظ نموده است و به دلیل صداقت، صفا و صمیمیت، عاطفه و محبت و زندگی به دور از تشریفات، تلاش بیشتری در این زمینه به چشم می‌خورد. روستا در جامعه‌ی ایران باستان پایه و اساس جامعه بوده است و بیشتر جمعیت جامعه را دربر گرفته، امّا اکنون شهرها پایه و اساس جامعه گردیده‌اند و آداب و رسوم و سنن در لوای زندگی شهری رنگ خود را از دست می‌دهد اگر در روستاها نیز چنین اتفاقی بیفتد جای بسی تأسف خواهد بود که این میراث فرهنگی به تدریج از اذهان زدوده شود و جای آن را نوآوری‌های تو خالی و زودگذر در قالب فرهنگ نو و هنر و علم پر کند و جامعه به تدریج هویت چندین هزار ساله‌ی خود را از دست بدهد.

بنابراین بر همگان واجب است که از میراث گذشته که با رنج و سختی فراوانی برای امروز حفظ گردیده پاسداری نمایند و با جدیت و تلاش آن را برای نسل‌های آینده حفظ نمایند.

www.ketab.ir

تک‌نگاری

لغت تک‌نگاری را در ترجمه مونوگرافی به کار برده‌اند همگان در کاربرد این مفهوم، دیدگاهی یکسان ندارند، زیرا بعضی مفهوم «یکتانگاری» یا «روش بررسی موارد برگزیده» را به جای آن بکار می‌برند. منظور، مطالعه‌ی یک امر اجتماعی، نهاد، دسته، جمعیت، جامعه، گروه یا سازمان معینی است که با شناسایی دقیق آن می‌توانیم به یک سری قواعد کلّی که احتمالاً در موارد مشابه دیگر نیز برقرار است، برسیم.

احسان نراقی در مقدمه‌ی کتاب طالب‌آباد اثر جواد صفی‌نژاد، در تعریف این روش می‌نویسد:

«تک نگاری توصیفی است ژرف و دقیق از یک شخص (بیوگرافی) یا یک واحد اجتماعی مانند خانواده، طایفه، قبیله، قشر اجتماعی یا یک ده که جنبه‌های مختلف آن را دربر می‌گیرد. تک‌نگاری بر اساس مشاهده‌ی مستقیم و عینی استوار است. محقق با شرکت فعال در زندگی مردم جامعه‌ی مورد بررسی، معاشرت مستمر با آن‌ها و بکار بردن فنون مصاحبه و پرسشنامه، وقایع و امور اجتماعی را از نزدیک مشاهده، مطالعه و توصیف می‌کند. تک‌نگاری نه تنها جنبه‌های گوناگون حیات اجتماعی از جغرافیا تا ساخت‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، خانوادگی، ارزش‌ها، نهادها، هنجارهای اجتماعی و ویژگی‌های مختلف دیگر یک واحد اجتماعی را به نحو دقیق تصویر می‌کند، بلکه به روابطی که در درون این ساخت‌ها موجود است نیز توجّه دارد و آن‌ها را تعیین می‌کند[۱]».

بنابراین به درستی می‌توان گفت مونوگرافی عبارت است از:مطالعه‌ی جامع یک اجتماع و یا یک امر اجتماعی نظیر خانواده، کارخانه، طبقه و غیره:«تشریح همه جانبه یک پدیده یا مجموعه‌ای از پدیده‌هاست. در تک‌نگاری ابتدا از وضع عینی، ظاهر،سطح خارجی پدیده که قابل مشاهده است، آغاز می‌کنند. سپس ابعاد ذهنی، روانی و پیچیده آن را به نگارش درمی‌آورند. بدین‌سان، در این مفهوم کلیت و هم فردیت دیده می‌شود. کلی است، چون در خلال آن همه اضلاع یک کل شناخته می‌شوند. فردی است چون یک پدیده، نظیر یک ده، یک کارخانه، یک مدرسه در همه ابعادش سنجیده می‌شود.[۲]»

---

۱. صفی‌نژاد [ج]: طالب آباد، دیباچه

۲. سروخانی [ب]: درآمدی بر دایره معارف علوم اجتماعی، مفهوم تک نگاری

www.ketab.ir